

Obzretie sa za španielskou vojnou

George
Orwell

premedia

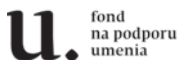
Obzretie sa za španielskou vojnou

Z angličtiny preložil
Tomáš Mrva

**George
Orwell**

premedia

Preklad tejto knihy podporil z verejných zdrojov
formou štipendia Fond na podporu umenia

George Orwell: Obzretie sa za španielskou vojnou
Prvé vydanie

Copyright © George Orwell, 1937-1943
Translation © Tomáš Mrva, 2026
Epilogue © Jakub Drábik, 2026
Slovak edition © Vydavateľstvo Premedia
ISBN 978-80-8242-511-9

Obsah

Odhalená pravda o Španielsku	7
Očítý svedok v Barcelone	21
Cisársky rez v Španielsku	35
Poznámky o španielskych milíciách	43
Obzretie sa za španielskou vojnou	65
Doslov	101

Odhalená pravda o Španielsku*

I

Vojna v Španielsku priniesla bohatšiu úrodu lží ako ktorákoľvek udalosť od Veľkej vojny v rokoch 1914 až 1918. Napriek hekatombám mníšok, ktoré boli znásilnené a ukrižované pred zrakom reportérov *Daily Mailu*, však pochybujem, či najväčšiu škodu napáchali profašistické noviny. Britskej verejnosti bránia pochopiť skutočnú povahu tohto boja práve ľavicové noviny *News Chronicle* a *Daily Worker* a ich rafinovanejšie metódy zavádzania.

Skutočnosť, ktorú tieto noviny tak starostlivo zakrývajú, je, že španielska vláda (vrátane poloautonómnej katalánskej vlády) sa oveľa viac obáva revolúcie ako fašistov. Dnes je takmer isté, že táto vojna sa skončí istým druhom kompromisu, a existuje dokonca dôvod pochybovať, či vláda, ktorá nechala padnúť Bilbao bez toho, aby pohla prstom, vôbec chce jednoznačne zvíťaziť. Niet však pochyb o dôslednosti, s akou potláča vlastných revolucionárov. Už istý čas vládne teror –

.....
* *New English Weekly*, 29. júla a 2. septembra 1937

násilné potláčanie politických strán, dusivá cenzúra tlače, nekonečná špionáž a hromadné väznenie bez súdu. Keď som koncom júna odišiel z Barcelony, väznenia praskali vo švíkoch. Odvtedy sa prekročila kapacita regulárnych väzení a väzňov pchajú do prázdnych obchodov a ďalších dočasných odkladísk, ktoré pre nich dokážu nájsť. Za zmienku však stojí, že vo väzeniach dnes nie sú fašisti, ale revolucionári a nie sú tam preto, že sú ich názory príliš pravicové, ale preto, že sú priveľmi ľavicové. A ľudia zodpovední za to, že ich tam posielajú, sú tí hrozní revolucionári, ktorých vyslovenie mena stačí na to, aby sa Garvin¹ roztriasol od strachu – komunisti.

Medzičasom vojna proti Francovi pokračuje, ale okrem chudákov v zákopoch na fronte o nej nikto v časti Španielska pod kontrolou vlády neuvažuje ako o skutočnej vojne. Skutočný zápas sa odohráva medzi revolúciou a kontrarevolúciou, medzi robotníkmi, ktorí sa márne snažia uchrániť to málo, čo získali v roku 1936, a liberálno-komunistickým blokom, ktorý im ho tak úspešne berie. Je nešťastím, že tak málo ľudí v Anglicku zatiaľ pochopilo, že komunizmus je dnes kontrarevolučnou silou, že komunisti sú všade spojencami buržoázneho reformizmu a celú svoju mocnú mašineriu využívajú na to, aby rozdrvili alebo zdiskreditovali každú stranu, ktorá vykazuje znaky revolučných sklonov. Preto je groteskné sledovať, ako označujú komunistov za skazených „červených“ pravicoví inte-

lektuáli, ktorí sú s nimi v podstate v zhode. Napríklad Wyndham Lewis² by mal komunistov milovať, aspoň dočasne. V Španielsku komunisticko-liberálna aliancia takmer úplne zvíťazila. Zo všetkého, čo si španielski robotníci v roku 1936 vybojovali, nezostal kameň na kameni s výnimkou niekoľkých poľnohospodárskych družstiev a istého množstva pôdy, ktorej sa roľníci zmocnili minulý rok. Dá sa predpokladať, že neskôr obetujú aj roľníkov, keď už nebude potrebné udobrovať si ich. Aby sme videli, ako nastala súčasná situácia, musíme sa pozrieť na korene občianskej vojny.

Francova snaha uchopiť moc sa od Hitlerovej a Mussoliniho líši v tom, že išlo o vojenskú vzburu podobnú zahraničnej invázii, a preto nemal veľkú masovú podporu, hoci Franco sa ju odvtedy snaží získať. Jeho hlavnými podporovateľmi boli popri niektorých vrstvách veľkopodnikateľov aristokratickí statkári a obrovská príživnícka cirkev. Samozrejme, proti takémuto povstaniu sa spoja rôzne sily, ktoré sa v ničom inom nezhodnú. Roľník a robotník nenávidia feudalizmus a klerikalizmus, ale rovnako aj buržoázny „liberál“, ktorý však vôbec nie je proti modernej podobe fašizmu, prinajmenšom ak sa fašizmom nenazýva. Buržoázny „liberál“ je skutočným liberálom dovtedy, kým sa neprekročia hranice jeho záujmov. Je za istý pokrok vyjadrený frázou „*la carrière ouverte aux talents*“.³ Očividne nemá šancu stať sa ním vo feudálnej spoločnosti, kde sú robotníci a roľníci príliš chudobní,

aby si kúpili tovar, kde je priemysel zaťažný vysokými daňami, aby sa zaplatili rúcha biskupov, a kde je samozrejmosťou, že každú lukratívnu prácu dostane priateľ zneužívaného mladého milenca vojvodovho nemanželského syna. Zoči-voči takému zjavnému reakcionárovi, ako je Franco, sa teda na chvíľu dostanete do situácie, keď robotník a buržuj, v skutočnosti nepriatelia na život a na smrť, bojujú bok po boku. Toto rozpačité spojenectvo sa nazýva Ľudový front (alebo, v komunistickej tlači, aby mal falošne demokratickú príťažlivosť, Front ľudu). Je to zostava s takou vitalitou a takým právom na existenciu ako sviňa s dvomi hlavami alebo nejaké podobné cirkusové monštrum.

Pri akejkol'vek vážnej kríze sa protiklady zakorenené v Ľudovom fronte nevyhnutne prejavia. Lebo aj keď robotník a buržuj spoločne bojujú proti fašizmu, nebojujú za to isté. Buržuj bojuje za buržoáznú demokraciu, čiže za kapitalizmus, robotník, pokiaľ tomu rozumie, za socializmus. A španielski robotníci tomu v prvých dňoch revolúcie veľmi dobre rozumeli. V oblastiach, kde bol fašizmus porazený, sa neuspokojili s vyhnaním povstaleckých jednotiek z miest, ale využili príležitosť, aby sa zmocnili pôdy a tovární a vytvorili hrubé obrysy počiatku robotníckej vlády prostredníctvom miestnych výborov, robotníckych milícií, policajných síl atď. Urobili však chybu (pravdepodobne preto, lebo väčšinu aktívnych revolucionárov tvorili anarchisti s nedôverou v akýkoľvek parlament),

že prenechali formálnu kontrolu republikánskej vláde. A napriek viacerým personálnym zmenám mala každá nasledujúca vláda približne rovnaký buržoázno-reformistický charakter. Na začiatku sa zdalo, že na tom nezáleží, pretože vláda, obzvlášť v Katalánsku, bola takmer bezmocná a buržoázia sa musela ukrývať alebo dokonca (toto sa stále dialo, keď som v decembri prišiel do Španielska) sa maskovať ako robotníctvo. Neskôr, keď sa anarchizmus moc vyšmykla z rúk a prešla do rúk komunistov a pravicových socialistov, vláda opäť získala moc, buržoázia vyšla z úkrytov a znova sa objavilo staré rozdelenie spoločnosti na bohatých a chudobných, ktoré sa veľmi nezmenilo. Odvtedy smeroval každý krok, azda s výnimkou niektorých, ktoré diktovala vojenská pohotovosť, k rozboru diela prvých mesiacov revolúcie. Z mnohých príkladov, ktoré by som si mohol vybrať, spomeniem jeden, likvidáciu starých robotníckych milícií, organizovaných na demokratickom princípe, kde boli dôstojníci a radoví členovia rovnako platení a stretávali sa ako rovný s rovným, a ich nahradenie ľudovou armádou (v komunistickom žargóne opäť armádou ľudu), vytvorenou čo najviac podľa vzoru bežnej buržoáznej armády s privilegovanou kastou dôstojníkov, veľkými rozdielmi v žoldoch atď. Ani netreba spomínať, že sa to prezentuje ako vojenská nevyhnutnosť a takmer isto to prispieva k vojenskej efektívnosti, aspoň z krátkodobého hľadiska. Nespochybniteľným zámerom zmeny

však bolo zasadiť ranu rovnostárstvu. V každej oblasti sa uplatňovala rovnaká politika a výsledkom je, že len rok po vypuknutí vojny a revolúcie máte v podstate obyčajný buržoázny štát, ešte aj s vládou teroru na zachovanie statusu quo.

Tento proces by pravdepodobne nezašiel tak ďaleko bez zasahovania zo zahraničia. Vojenská slabosť vlády však nezasahovanie neumožnila. Zoči-voči Francovým zahraničným žoldnierom musela vláda požiadať o pomoc Rusko, a hoci množstvo zbraní dodaných z Ruska sa výrazne nafukuje (za prvé tri mesiace v Španielsku som videl jedinú ruskú zbraň, osamelý guľomet), už samotný fakt, že prišli, priviedol komunistov k moci. Po prvé, ruské lietadlá a zbrane a vysoká vojenská kvalita medzinárodných brigád (nie nevyhnutne komunistických, ale pod kontrolou komunistov) výrazne zvýšili prestíž komunistov. Ešte dôležitejšie však je, že keďže Rusko a Mexiko boli jediné štáty, ktoré otvorene dodávali zbrane, Rusko dokázalo za svoje zbrane nielen dostať peniaze, ale aj si vynútiť podmienky. Drsne povedané, tie podmienky zneli: „Potlačte revolúciu, lebo inak ďalšie zbrane nedostanete.“ Zvyčajne uvádzaný dôvod ruského postoja je, že ak by sa zdalo, že Rusko podporuje revolúciu, ohrozovalo by to francúzsko-sovietsky pakt (a nádej na spojenectvo s Veľkou Britániou). Môže ísť aj o to, že pohľad na skutočnú revolúciu v Španielsku by vyvolal nechcenú ozvenu v Rusku. Samozrejme, komunisti popierajú akýkoľvek priamy nátlak zo strany

ruskej vlády. Aj keby to bola pravda, sotva na tom záleží, pretože komunistické strany všetkých krajín môžeme považovať za vykonávateľov ruskej politiky a je jasné, že Komunistická strana Španielska plus pravicoví socialisti, ktorých ovláda, plus komunistická tlač celého sveta využívajú svoj obrovský a stále rastúci vplyv v prospech kontrarevolúcie.

II

V prvej polovici tohto článku som tvrdil, že skutočný zápas na strane španielskej vlády sa odohráva medzi revolúciou a kontrarevolúciou, že vláda, hoci sa dostatočne úzkostlivo snaží vyhnúť porážke od Franca, sa ešte viac usiluje zvrátiť revolučné zmeny, ktoré sprevádzali vypuknutie vojny.

Ktorýkoľvek komunista by toto tvrdenie odmietol ako pomýlené alebo zámerne nečestné. Povedal by vám, že je nezmysel hovoriť o potláčaní revolúcie španielskou vládou, lebo žiadna revolúcia nikdy nevypukla, a našou úlohou je poraziť fašizmus a brániť demokraciu. A v tejto súvislosti je najdôležitejšie pozrieť sa na fungovanie komunistickej protirevolučnej propagandy. Je chyba myslieť si, že pre Anglicko, kde je komunistická strana malá a pomerne slabá, je to irelevantné. Jej význam rýchlo uvidíme, keď Anglicko uzavrie spojenectvo so ZSSR alebo možno aj skôr, pretože

vpływ komunistickej strany nevyhnutne vzrastie – už viditeľne rastie –, keď si čoraz viac ľudí z kapitalistickej triedy uvedomí, že súčasný komunizmus hrá ich hru.

Zhruba povedané, komunistická propaganda závisí od toho, aby ľudí vydesila (celkom skutočnými) hrôzami fašizmu. Jej súčasťou je aj predstieranie – ani nie tak slovami, ako skôr naznačovaním –, že fašizmus nemá nič spoločné s kapitalizmom. Fašizmus je len akási nezmyselná skazenosť, úchylka, „masový sadizmus“, niečo, čo by sa stalo, keby ste náhle vypustili celý bláznec vražedných maniakov. Prezentyjte fašizmus v tejto podobe a môžete proti nemu mobilizovať verejnú mienku, v každom prípade aspoň na chvíľu, bez toho, aby ste podnietili nejaké revolučné hnutie. Fašizmu môžete čeliť buržoáznou „demokraciou“, čiže kapitalizmom. Medzitým sa však musíte zbaviť problémového človeka, ktorý poukazuje na to, že fašizmus a buržoázna „demokracia“ sú Tidli a Fidli.⁴ Na začiatku to urobíte tak, že ho označíte za nepraktického vizionára. Povieť mu, že odvádza pozornosť, že rozbíja protifašistické sily, že teraz nie je čas na revolučné frázy, že nateraz musíme bojovať proti fašizmu bez toho, aby sme príliš skúmali, za čo bojujeme. Neskôr, ak aj naďalej odmieta zmĺknúť, zmeníte tón a nazvete ho zradcom. Presnejšie, nazvete ho trockistom.

A čo je trockista? Toto hrozné slovo – v Španielsku vás momentálne môžu uvrhnúť do väzenia a držať vás tam neobmedzene, bez súdu, aj keď sa iba povára,

že ste trockista – v Anglicku ešte len začína poletovať sem a tam. Neskôr ho budeme počúvať častejšie. Slovo „trockista“ (alebo „trockisto-fašista“) sa všeobecne používa vo význame zamaskovaný fašista, ktorý predstiera, že je ultrarevolucionár, aby rozdelil ľavicové sily. Osobitú silu však nadobúda tým, že znamená tri rôzne veci. Môže označovať človeka, ktorý si tak ako Trockij želá svetovú revolúciu, alebo člena konkrétnej organizácie, na ktorej čele stojí Trockij (jediné legitímne použitie toho slova), alebo, ako som už spomenul, zamaskovaného fašistu. Tieto tri významy môžu ľubovoľne prejsť jeden do druhého. Význam č. 1 v sebe môže, ale nemusí niesť význam č. 2 a význam č. 2 takmer vždy obsahuje význam č. 3. A teda: „Iksa Ypsilonu počuli pochvalne hovoriť o svetovej revolúcií, takže je trockista, takže je fašista.“ V Španielsku a do istej miery aj v Anglicku je *každý*, kto vyznáva revolučný socializmus (čiže veci, ktoré ešte pred niekoľkými rokmi vyznávala aj komunistická strana), podozrivý, že je trockista platený Francou alebo Hitlerom.

Toto obvinenie je veľmi rafinované, pretože v ktoromkoľvek prípade, ak človek nevie o opaku, môže byť pravdivé. Fašistický špión *by* sa pravdepodobne maskoval ako revolucionár. V Španielsku každého s názormi naľavo od komunistickej strany skôr alebo neskôr odhalia ako trockistu alebo prinajmenšom ako zradcu. Na začiatku vojny bola POUM, opozičná komunistická strana približne zodpovedajúca Nezávislej labouris-

tickej strane, akceptovanou stranou a mala ministra v katalánskej vláde. Neskôr ju z vlády vylúčili, potom ju zlikvidovali a každého jej člena, ktorého sa polícia podarilo dostať do rúk, uvrhli do väzenia.

Ešte pred niekoľkými mesiacmi sa o anarchosyndikalistoch hovorilo, že „lojálne pracujú“ po boku komunistov. Potom anarchosyndikalistov odstránili z vlády, potom sa zdalo, že až tak lojálne nepracujú. Teraz sa z nich stávajú zradcovia. Potom prídu na rad ľavicoví socialisti. Caballero,⁵ bývalý ľavicový premiér, až do mája 1937 idol komunistickej tlače, je už zapudený, trockista a „nepriateľ ľudu“. A takto tá hra pokračuje. Jej logickým završením je režim, v ktorom sú všetky opozičné strany a opozičné noviny potláčané a každý ako-tak dôležitý opozičník v žalári. Samozrejme, taký režim bude fašistický. Nebude rovnaký ako fašizmus, ktorý by nastolil Franco, bude dokonca lepší ako Francov fašizmus z hľadiska toho, či sa zaň oplatí bojovať, ale bude to fašizmus. Ale keďže ho budú riadiť komunisti a liberáli, bude sa inak volať.

Mimochodom, je možné túto vojnu vyhrať? Komunistický vplyv je namierený proti revolučnému chaosu, a teda, odhliadnuc od ruskej pomoci, viedol k väčšej vojenskej efektívnosti. Ak anarchisti zachránili vládu od augusta do októbra 1936, tak komunisti ju zachránili od októbra. Pri organizovaní obrany však dokázali udusiť nadšenie (v Španielsku, nie mimo neho). Umožnili vytvoriť armádu odvedencov, ale zároveň

ju urobili nevyhnutnou. Je dôležité, že dobrovoľný nábor sa prakticky skončil už v januári tohto roku. Revolučná armáda môže občas vyhrať vďaka entuziazmu, ale armáda odvedencov musí vyhrať zbraňami a je nepravdepodobné, že vláda bude mať niekedy veľkú prevahu vo výzbroji, ak sa neuskutoční intervencia zo strany Francúzska alebo ak sa Nemecko a Taliansko nerozhodnú uchmatnúť si španielske kolónie a nechať Franca v kaši. Celkovo to vyzerá, že najpravdepodobnejšie je uviaznutie na mŕtvom bode.

A naozaj chce vláda vyhrať? Nechce prehrať, to je jasné. Na druhej strane, jasné víťazstvo, po ktorom by Franco ušiel a Nemci a Taliani by boli zahnaní do mora, by spôsobilo vážne problémy. Niektoré sú také očividné, že ich ani netreba spomínať. Neexistuje skutočný dôkaz a môžeme to posudzovať len podľa toho, čo sa udialo, ale mám podozrenie, že vláda hrá na kompromis, keď by sa v podstate zachovala situácia ako počas vojny. Všetky proroctvá sú nesprávne, preto bude aj toto nesprávne, ale trúfnem si povedať, že vojna sa môže skončiť dosť skoro alebo sa môže ťahať roky, ale skončí sa rozdelením Španielska, či už skutočnými hranicami, alebo na ekonomické zóny. Samozrejme, takýto kompromis môže označovať za svoje víťazstvo jedna i druhá strana alebo aj obidve.

Všetko, čo som v tomto článku povedal, by sa zdalo v Španielsku alebo dokonca aj vo Francúzsku úplne banálne. Ale v Anglicku napriek intenzívnemu záujmu, ktorý

španielska vojna vyvolala, len veľmi málo ľudí vôbec počulo o ohromnom zápase, ktorý sa odohráva za vládnymi líniami. Samozrejme, nie je to náhoda. Existuje celkom zámerné sprisahanie (vedel by som poskytnúť podrobné prípady) zabrániť pochopeniu situácie v Španielsku. Ľudia, ktorí by mali mať viac rozumu, sa prepožičali klamstvu s odôvodnením, že ak poviete o Španielsku pravdu, bude použitá ako fašistická propaganda.

Je ľahké vidieť, kam takáto zbabelosť vedie. Ak by britská verejnosť dostala pravdivý opis vojny v Španielsku, mala by príležitosť naučiť sa, čo je fašizmus a ako sa dá proti nemu bojovať. Lenže je to tak, že verzia fašizmu podľa *News Chronicle* – ako nejaká vražedná mánia príznačná pre plukovníka Blimpa⁶ bzučiaceho v ekonomickom vákuu – sa etablovala pevnejšie než kedykoľvek predtým. A preto sme o krok bližšie k veľkej vojne „proti fašizmu“ (porovnaj rok 1914 a boj „proti militarizmu“), ktorá umožní, aby nám fašizmus v jeho britskej obdobe uviazali na krk už v prvom týždni.

Poznámky

1 Garvin – James Louis Garvin (1868 – 1947) bol pravicovo zameraný šéfredaktor nedeľníka *Observer* v rokoch 1908 až 1942.

2 Wyndham Lewis – Percy Wyndham Lewis (1882 – 1957) bol kanadsko-britský spisovateľ, maliar a kritik. Podľa

editora Orwellovho diela Petra Davisona Wyndham Lewis podporoval Franca a flirtoval s nacizmom, ale v roku 1939 sa týchto svojich názorov zriekol.

3 *la carrière ouverte aux talents* – kariéra otvorená talentom (fr.), tento výrok sa pripisuje Napoleonovi.

4 Tidli a Fidli – v origináli Tweedledum a Tweedledee, fiktívne postavy z románu Lewisa Carrolla (1832 – 1898) *Za zrkadlom a s čím sa tam Alica stretla*, ktoré sú úplne rovnaké, ale sú svojimi zrkadlovými obrazmi. Od 19. storočia sa slová *tweedledum* a *tweedledee* používajú na označenie ľudí alebo situácií, ktoré sú vzájomne zameniteľné.

5 Caballero – Francisco Largo Caballero (1869 – 1946) bol španielsky ľavicový politik, v rokoch 1931 až 1933 minister práce, od septembra 1936 do mája 1937 predseda vlády a minister obrany. Bol donútený odstúpiť, keď komunisti vyvolali vládnu krízu. V roku 1939 odišiel do exilu do Francúzska, kde ho polícia zatkla, neskôr prepustila a musel zostať v domácom väzení. V roku 1943 ho zadržalo gestapo a poslalo do koncentračného tábora Dachau.

6 plukovník Blimp – komiksová postava nafúkaného, šovinistického muža, ktorá sa od roku 1934 objavovala v novinách *Evening Standard*.